

ქობულეთის მუნიციპალიტეტის სოფლებში: წყავროკაში, დაგვაში, კვირიკეში,
ხუცუბანში 2022 წელს ჩატარებული სამეცნიერო ექსპედიციის შედეგები
The results of the scientific research and excavations held in Kobuleti Municipality villages: Tskavroka, Dagva, Kvirike, Khutsubani in 2022

რუსუდან კობრავა

*სსიპ აჭარის მუზეუმი, ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის
მუზეუმის ისტორიის მიმართულების ხელმძღვანელი*

Rusudan Kobrava

*LEPL Ajara museum, Khariton Akhvlediani State Museum,
head of history department*

DOI: <https://doi.org/10.52340/gmg2023.01.15>

აბსტრაქტი: 2022 წლის 20-22 ივლისს ჩატარდა ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის მუზეუმის ისტორიის მიმართულების თანამშრომელთა სამეცნიერო ექსპედიცია ქობულეთის მუნიციპალიტეტის სოფლებში: წყავროკა, დაგვა, კვირიკე, ხუცუბანი.

ექსპედიციის მიზანი იყო აღნიშნულ სოფლებში ისტორიული და ეთნოგრაფიული მასალების შეგროვება (დოკუმენტები, ფოლკლორი, ტოპონიმები, ფოტოები, ნივთები), მოსახლეობაში გასვლა და მათგან საინტერესო ისტორიების ჩაწერა. ფოტოგადაღებები-ძველი სახლების, საყოფაცხოვრებო და საკულტო ნაგებობების, დამსახურებული პიროვნებების, ტრადიციების. მუზეუმის ფონდის შევსება ახალი ექსპონატებით.

ექსპედიციის წევრები შევხვდით აღნიშნული სოფლების გამგებლებს, ღვაწლმოსილ ადამიანებს. ჩავიწერეთ მათგან ინფორმაციები სოფლებისა და გვარების ისტორიების, მუჰაჯირობის, სოფლებში დაგვასა და კვირიკეში ბერძენთა ჩამოსახლების, რელიგიური დაწესებულებების, ადგილობრივი ტრადიციებისა და სამზარეულოს შესახებ. მოვიპოვეთ სამუზეუმო მნიშვნელობის ექსპონატები-19 ეთნოგრაფიული ნივთი. მოხდა ყველა ლოკაციის, ექსპონატისა და რესპოდენტის ფოტო და ვიდეოგადაღება.

საკვანძო სიტყვები: მეფუტკრეობა, სახალხო მკურნალი, საცეხველი, გონიო, ეჩო, საჩეკელი, ქართულ- ბერძნული საზოგადოება, საყდარი, თეთროსანი.

Abstract: Scientific Expedition of Staff in Khariton Akhvlediani Museum was held in 20-22 July, 2022, in Kobuleti Municipality Villages: Tskhavroka, Dagva, Kvirike, Khutsubani.

The goal of expedition was to collect historical and ethnographic materials (documents, folk-lore,

toponyms, photos, things), seeing population and recording interesting histories from them. Photo-shooting of old houses, every-day and iconic buildings, honored persons, traditions; Filling museum fund with new exhibits.

The members of expedition met with chairmen and respected people of mentioned villages. We have recorded information from them about villages and surnames, histories, emigration in ottoman empire, settlement of Greek people in Villages Dagva and Kvirike. We have obtained museum exhibits – 19 ethnographic units. Photo and video shooting of all locations, exhibits and respondents was carried.

Key words: Beekeeping, folk healer, Gonio, Sachecheli, Georgian-Greek society, Tetrosani.

2022 წლის 20-22 ივლისს ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის ისტორიის მიმართულების თანამშრომლები სამეცნიერო ექსპედიციაში ვიმყოფებოდით ქობულეთის მუნიციპალიტეტის სოფლებში: წყავროკაში, დაგვაში, კვირიკეში, ხუცუბანში. პირველად ჩავედით სოფელ წყავროკაში, სადაც შევხვდით მეფუტკრეს, ფერმერს გია რომანაძეს და სახალხო მკურნალს ავთანდილ რომანაძეს.

მეფუტკრეობა - სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთი უძველესი და მეტად მნიშვნელოვანი დარგია. ისტორიული წყაროებიდან ირკვევა, რომ მეფუტკრეობას ქართველები ოდითგანვე მისდევდნენ. ქართველი ტომები შინაურ მეფუტკრეობას ძველი წელთაღრიცხვის IV საუკუნიდან იცნობდნენ. ძველთაგანვე მეფუტკრეობა კარგად ყოფილა განვითარებული კახეთში, სვანეთში, გურიაში და საქართველოს თითქმის ყველა კუთხეში. საქართველოს კომპლექსურმა კლიმატურმა მახასიათებლებმა და ფლორის ბიომრავალფეროვნებამ ფუტკრის სახეობების ევოლუცია განაპირობა და შედეგად მას განსაკუთრებული მახასიათებლები შესძინა, რამაც საბოლოო ჯამში, ქართული ფუტკრის ჯიშები სხვა ფუტკრის სახეობებისაგან განსხვავებით უნიკალურადაქცია. მეფუტკრეობა წარმომქმნელია სპეციფიკური პროდუქტებისა, როგორცაა: თაფლი, ცვილი, ფუტკრის რძე, ფუტკრის შხამი, დინდგელი (პროპოლისი), ჭეო (ყვავილის მტვერი) და სხვა. განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა აქვს ფუტკარს სასოფლო-სამეურნეო ენტომოფილური კულტურების ჯვარედინად დამტვერვის საქმეში (ანდლულაძე, ფრანგიშვილი. 1982:5-6). მეფუტკრეობის პროდუქტებს ყოფაში ყოველთვის ფართო გამოყენება ჰქონდა. თაფლი არა მარტო საჭმელი პროდუქტი იყო და ტკბილი სასმელი მზადდებოდა, არამედ მას დანარჩენ პროდუქტებთან დიდი გამოყენება ჰქონდა ხალხურ მედიცინაში, რაც თანამედროვე მეცნიერული მედიცინის მონაცემებითაც დასტურდება. თაფლს და სანთელს სავაჭრო დანიშნულებითაც იყენებდნენ. (კახიძე. 1974:55). ქართული თაფლი დღესაც ცნობილია მსოფლიოში და სხვადასხვა ქვეყნებში ჩატარებულ მეფუტკრეთა საერთაშორისო კონგრესზე მოწყობილ გამოფენაზე ქართული ფუტკარი სამჯერ დაჯილდოვდა ოქროს დიდი მედლით

(სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები.ტ.II.2009:333).

წერილობითი წყაროების, ლიტერატურისა და ეთნოგრაფიული მონაცემების მიხედვით საქართველოში დადგენილია მეფუტკრეობის განვითარების სამივე ძირითადი ფორმა (ტყეური, ნახევრად შინაური და შინაური მეფუტკრეობა). ეს ფორმები ტრადიციულად ნიშანდობლივია აჭარის მეფუტკრეობაში. მეფუტკრეობას აჭარის სამეურნეო ყოფაშიც ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი ეჭირა. ქობულეთში მეფუტკრეობით განსაკუთრებით ზემო ხინოს დასახლება გამოირჩეოდა. აქ განვითარებული იყო მეფუტკრეობის ნახევრად ტყეური ფორმა, რომელიც მდგომარეობს ფუტკრის სკების, როგოების მაღალი წაბლის ხეებზე განლაგებაში. ეს პრაქტიკა დღეს დავიწყებას მიეცა (დიასამიძე, 2019:138). ადამიანმა დაიწყო სკების თავის საცხოვრებელთან ახლოს მოწყობა.

ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის მუზეუმში დაცულია მეფუტკრეობის ინვენტარი, რომლის დამზადება ხალხის საუკუნოვან ცოდნა-გამოცდილებასთან არის დაკავშირებული. მეფუტკრეობის ინვენტარის დამზადება ცოდნის გარდა მოითხოვს უპირველესად ფუტკრის ბუნების, გარემო ბუნებრივი პირობების და კლიმატის ცოდნასაც, რასაც უხამებენ მეფუტკრეობის ინვენტარს.

დღეისათვის მეფუტკრეობაში აქტუალურად ინერგება სიახლეები. ამის მაგალითია ექსპედიციიდან ჩამოტანილი მეფუტკრეობასთან დაკავშირებული ახალი ინვენტარი. სოფელ წყავროკაში მცხოვრებმა, ფერმერმა და მეფუტკრემ გია რომანაძემ მუზეუმს საჩუქრად გადმოსცა ნივთები: მეფუტკრის სპეციალური კომბინიზონი ქუდით თეთრი ფერის. თავის დიამეტრი 35x35სმ. სიგრძე 80 სმ. მასალა ქსოვილი, ბადე, (სურ.1). მეფუტკრის პირბადე, ყავისფერი, თავის ადგილი აქვს თეთრი ფერის ბადე, ზომა: თავის დიამეტრი 35X35 სმ, სიგრძე 48 სმ. (სურ.2), მეფუტკრის ხელთათმანები თეთრი ფერის. ქსოვილი. ზომა 12 X47 სმ. (სურ.3), „ნუკლეუსი“ - პლასტმასის ყუთი ლურჯი ფერის. მართკუთხა ფორმის (დედა ფუტკრის გასანაყოფიერებელი). ზომა 19X14 სმ.(სურ.4), ხელოვნური ფიჭა 4 ცალი. ზომა 29X49 სმ. (სურ.5), დანადგართან სამუშაო ხალათი. ლურჯი ფერის. ქსოვილი. ზომა 50X103 (სურ.6). უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი ექსპონატები მუზეუმს არ აქვს და შემდგომში შეიძლება გამოვიყენოთ ახალი საგანმანათლებლო პროგრამის შესაქმნელად.

შევხვდით ცნობილ სახალხო მკურნალს ავთანდილ რომანაძეს, რომელიც ამზადებს სპეციალურ „რომანაძის მალამოს“. სახალხო მკურნალობა, რომელსაც ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს, დღესაც აქტუალურია, მიუხედავად იმისა, რომ XXI საუკუნეში მედიცინამ და ფარმაცია დიდ მიღწევებს მიაღწია.

საკაცობრიო სამედიცინო აზროვნების განვითარების ისტორიაში საყურადღებო როლი შეასრულა კოლხეთის მეფის ასულმა მედეამ. საქართველოში ადრეკლასობრივი ურთიერთობის პირველ საუკუნეებში ჩამოყალიბდა მკურნალის, ექიმის პროფესია, რაც

აისახა უძველეს წერილობით ძეგლებსა და არქეოლოგიურ მასალებში (სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ.II. 2009:528). ხშირმა ომებმა დიდი ზიანი მიაყენა ამ დარგს. განადგურდა ან გატაცებული იქნა სამედიცინო ხელნაწერები. ამ მხრივ ყველაზე მეტად აჭარა დაზარალდა. თუმცა აჭარაში აღმოჩენილია ადამიანთა განვითარების თითქმის ყველა საფეხურისათვის დამახასიათებელი არქეოლოგიური მასალები, რომლებიც მიგვანიშნებენ ამა თუ იმ დაავადების გავრცელების, კვების თავისებურებებსა და სხვათა შესახებ.

ყველაზე ძველი თიხის ჭურჭელი, რომელიც წამლის დასამზადებლად გამოიყენებოდა და ფიჭვნარის „ნამჭედურის“ ნამოსახლარზე აღმოაჩინეს, მიეკუთვნება ძვ.წ. XVI –XV სს. (სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ.I. 2007:361)

ავთანდილ რომანაძისაგან ჩავიწერეთ ინფორმაცია მალამოს მომზადებისა და გამოყენების შესახებ. მან მუზეუმს საჩუქრად გადმოსცა „რომანაძის მალამოს“ ერთი ფლაკონი ინსტრუქციით (სურ.7). ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდში დაცულია ხალხური წამლების რეცეპტები, რომლებიც ჩაწერილია სხვადასხვა კუთხეებში სამეცნიერო ექსპედიციების შედეგად. ქობულეთის ექსპედიციის დროს მოპოვებული რეცეპტიც და მალამოც შეემატება მათ რიცხვს.

21 ივლისს ჩავედით სოფელ დაგვაში. დაგვა არის ისტორიული სოფელი, სადაც ქართველი და ბერძენი მოსახლეობა წლების განმავლობაში ერთად და მეგობრულად ცხოვრობს. 1877-1878 წლების რუსეთ-ოსმალეთის ომის დამთავრების შემდეგ ამ ორ ქვეყანას შორის დაიდო შეთანხმება, რომლის მიხედვითაც ადგილობრივ მოსახლეობას შეეძლო ოსმალეთში გადასახლება 1879 წლის თებერვლიდან 1882 წლის თებერვლამდე. თუმცა დრო კიდევ უფრო გახანგრძლივდა. ეს პროცესი ისტორიაში მუჰაჯირობის სახელითაა ცნობილი (დიასამიძე, 2019:138). მუჰაჯირობის მსხვერპლი გახდა დაგვის მოსახლეობა. ადგილობრივი მცხოვრების ბეჯან გოლომანიძის ინფორმაციით, მარტო გოლომანიძეთა გვარის 40 ოჯახი გადასახლდა ოსმალეთში. მუჰაჯირებად წავიდნენ სხვა გვარის წარმომადგენლებიც. 1881 წლიდან სოფელში დასახლდნენ თურქეთიდან ჩამოსული ბერძნები. (აჭმ. 23644. ხ.ფ. 2154).

დაგვის ცენტრში დაგას ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის მარიამის მიძინების ტაძარი. ტაძარი 1903 წელს ხის მასალისაგან, ხოლო 1908 წელს ქვისაგან აშენდა. გასული საუკუნის 30-იან წლებში მაშინდელი ხელისუფლების გადაწყვეტილებით მთლიანად იქნა დანგრეული. 1989 წელს ნიკოლოზ ცაცანიძის თაოსნობით ტაძარს გაუკეთდა რეკონსტრუქცია და მიაშენეს სამრეკლო. სიძველით გამორჩეულია 2 ხატი: იოანე ნათლისმცემლისა და მიქაელ მთავარანგელოზის. რეპრესიების დროს ხატები ეკლესიებიდან დაიკარგა, მაგრამ ტაძრის აღდგენის შემდეგ 1992 წელს ქსენია პაპანდოპულომ აღნიშნული ხატები ტაძარს გადასცა. ტაძრის მრევლი ყოველწლიურად აღნიშნავს მარიამობის დღესასწაულს (ლეკვეიშვილი, 2001:65). განსხვავებული ინფორმაციაა მოცემული მაია ჭიჭილეიშვილის ნაშრომში, რომელიც ეკლესიის

აშენების თარიღად 1906 წელს ასახელებს. ასევე აღნიშნავს, რომ დაგვას სალოცავს ახასიათებს საქართველოში აგებული ბერძნული ტაძრების თავისებურებანი (ჭიჭილეიშვილი.2019:100)

ბერძნებმა დაგვაში დაგვიტოვეს უნიკალური კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები. ერთ-ერთია კულტურის ცენტრი. მისი არქიტექტურა მიმსგავსებულია ბერძნული სტილის შენობებს კოლონადებითა და ჩუქურთმებით. 11 წელი შენდებოდა კულტურის სახლის შენობა. მშენებლობა 1953 წელს რუსმა ინჟინერმა დაიწყო, თუმცა ის მალევე ჩამოაშორეს პროექტს. მშენებლობის გაგრძელება ბერძენმა ინჟინერმა გადაიბარა, რომელმაც ნაწილობრივ შეცვალა პროექტი. ასე გაჩნდა შენობის ფასადზე ბერძნული აკროპოლისის ელემენტები (ინტერნეტმასალა <https://feedc.com/post/282021>). კულტურის ცენტრი ამჟამად უფუნქციოდაა და საჭიროებს რესტავრაციას.

სოფელში ფუნქციონირებს ქართულ-ბერძნული საზოგადოება. რომელიც ემსახურება ქართველ და ბერძენ ხალხს შორის ორსაუკუნოვანი თანაცხოვრების განმტკიცებას. საზოგადოების თავმჯდომარეა ვახტანგ კაკალაძე. მან მუზეუმს საჩუქრად გადმოსცა ბერძნული ცეკვის „სირტაკის“ წითელი ფერის საცეკვაო ფორმა (სურ.8), რომელიც მიეკუთვნება XX საუკუნის 70-იან წლებს. აღნიშნული ფორმით სარგებლობდნენ როგორც ადგილობრივი ბერძნები, ასევე ქართველები. ასეთი სამოსი მუზეუმს არ ჰქონდა, ამიტომ საუკეთესო შენაძენია.

შევხვდით სოფელ ზედა დაგვის უხუცესებს ბეჟან და შაქრო გოლომანიძეებს, რომელთაგანაც ჩავიწერეთ საინტერესო ისტორიები მუჰაჯირობისა და სოფელში ბერძნების ჩამოსახლების შესახებ. მათ მუზეუმს საჩუქრად გადმოსცეს სხვადასხვა ნივთები: თხილამური ხის. ოვალური ფორმის. ზომა 27X 37 სმ. (სურ.9). დამზადებულია 1900 წლამდე ვინმე გოლომანიძის მიერ. თხილამური იდენტურია ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის მუზეუმში დაცული 15 წყვილი თხილამურისა, რომლებიც შემოსულია აჭარის რეგიონებში ჩატარებული სამეცნერო ექსპედიციების შედეგად, ხოლო მე-2 თხილამური არის რეზინის. მრგვალი. ზომა 30x40 სმ. (სურ.10). დამზადებული 1987 წელს თევრათ გოლომანიძის მიერ. უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ფორმის თხილამური ერთადერთია მუზეუმში და განსხვავებულია.

ზოგადად **თხილამური**-თოვლზე გადასაადგილებელი სასიარულო ანდა სასრილო მოწყობილობაა. გავრცელებული იყო საქართველოს მთისწინეთსა და მაღალმთიანეთში. ქართული ხალხური თხილამურები სხვადასხვა მოყვანილობისა იყო (გირკალისებრი, მრგვალი, ელიფსური, ოვალურჭვინტიანი) და დამზადების ტექნიკითაც განსხვავდებოდა. აჭარაში ძირითადად ოვალური ფორმის თხილამური იყო გავრცელებული. მზადდებოდა ახალგაზრდა ხის, წყავის, შკერის ტკეჩისაგან, რომელსაც გაახურებდნენ, სასურველ ფორმაზე მოლუნავდნენ და შეკრავდნენ. გამოყენების წინ კი თხის ქონით გაპოხავდნენ, რათა თოვლი არ მიეკრო (ქართველი ხალხის ეთნოლოგიური ლექსიკონი.2019:249.).

ექსპედიციის შედეგად მოვიპოვეთ საწნახელის გულის ამოსახვეწი ერო (სურ.11). ზომა 7x17 სმ, XIX ს. 80 - იანი წლების, რომელიც რომელიც ასევე იდენტურია ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის მუზეუმში დაცული ეროსი. გადმოგვცა სოფელ ზედა დაგვაში მცხოვრებმა მამუკა გოლომანიძემ. პროფესორი ბიჭიკო დიასამიძე თვლის, რომ მევენახეობა-მელვინეობა ქობულეთის მუნიციპალიტეტის როგორც ზღვის, ისე დაბალი დასახლების ზონაში კარგად იყო განვითარებული (დიასამიძე.2019:265). სავარაუდოდ, დაგვაშიც გავრცელებული იქნებოდა მევენახეობა და ეკოდინებოდათ ღვინის დაყენება, რისთვისაც გამოიყენებოდა ხის საწნახლები.

ერო-ხის დასამუშავებელი იარაღი, ძირითადად უხეშად დამუშავებული, გამოქოფიტებული ჭურჭლის თუ სხვათა გასათლელად და საბოლოო სახის მისაცემად გამოიყენებოდა. გავრცელებული იყო სხვადასხვა ფორმისა და შესაბამისად სხვადასხვა ფუნქციის ეროები (ქართველი ხალხის ეთნოლოგიური ლექსიკონი.2019:199.).

ქობულეთის ექსპედიციიდან მუზეუმში ჩამოვიტანეთ ჰორიზონტალური ფორმის საჩეჩელი XIX ს.ზომა 17x54 სმ. (სურ.12), რომელიც იდენტურია მუზეუმში დაცული 2 ჰორიზონტალური საჩეჩელისა.მუზეუმში ასევე დაცულია 7 ცალი ვერტიკალური საჩეჩელი, რომლებიც ძირითადად ზემო აჭარაში ჩატარებული სამეცნიერო ექსპედიციიდანაა ჩამოტანილი.

საჩეჩელი-მატყლის გასაჩეჩი ხის მოწყობილობაა, რომელშიც ფოლადის წვერწამახვილებული მავთულები - კბილები იყო ჩამაგრებული ორ რიგად და თანაბარი დამორებით. საჩეჩელი წიფლისაგან ან თელისაგან მზადდებოდა. ქვევითა საყრდენი ფიცარი საჩეჩელის ფეხი იყო. დანარჩენი ორი ფიცარი-გვერდები კი საჩეჩლის ფეხზე სამკუთხრდად მაგრდებოდა. მჩეჩავები დასხდებოდნენ, გამართულ ფეხებს შორის საჩეჩელს ჩაიდგამდნენ, მუჭა-მუჭად მატყლს აიღებდნენ და ორივე ხელით გაჩეჩავ-დნენ-„დაჩიჩავდნენ“ (ქართველი ხალხის ეთნოლოგიური ლექსიკონი. აჭარა.2019:477). აჭარაში სამკუთხა ფორმის საჩეჩელთან ერთად გავრცელებული იყო ჰორიზონტალური ტიპის საჩეჩელიც.

მამუკა გოლომანიძემ მუზეუმს ასევე საჩუქრად გადმოსცა რკინის გონიო (სურ.13). ზომა 19x48 სმ. რკინის გონიო მუზეუმში არ არის დაცული. ამდენად მუზეუმისათვის ერთადერთი და საინტერესო ექსპონატია.

გონიო-კუთხის სისწორის საზომი ხის ზედაპირზე კუთხეების გამოსაყვანი ხელსაწყოა. ერთგვარი შაბლონი, რომლის მეშვეობითაც ხისა და ხითხურობაში მართი კუთხე გამოჰყავდათ. აჭარაში ხისა და რკინის, ასევე სხვადასხვა ფორმისა და სახის გონიო იყო გავრცელებული (ქართველი ხალხის ეთნოლოგიური ლექსიკონი. 2019:143).

შემდეგ გადავინაცვლეთ სოფელ კვირიკეში, რომელიც ასევე გამოირჩეოდა ბერძნების დასახლებით. ვესაუბრეთ სოფლის უხუცესებს ივანე ჯინჭარაძეს, ოთარ მჟავანაძეს და სოფლის

მკვიდრ ბერძენ მოქალაქეს მიზა ფუტურიდის.

მოვინახულეთ სოფლის ცენტრში მდგომი ორსართულიანი ხის მეჩეთი, რომელიც არჰაველი ლაზი ოსტატების მიერ 1865-1866 წლებშია აგებული. სხვა ახლის სახესხვაობას წარმოადგენს. შიდა სივრცის გვირგვინისებური გადახურვა კი უძველესი ქართული საცხოვრებელი სახლის, „დარბაზის“ ტრადიციებიდან მომდინარეობს. მეჩეთის ცალკეული ელემენტების (კარი, ბოძები, აივნის მოაჯირები, მიმზარი და სხვა) შემკულობაში გამოყენებული ორნამენტული ჩუქურთმა შუა საუკუნეების ქართული არქიტექტურის, ხალხური საცხოვრებელი სახლებისა და ხეზე კვეთილობის ნიმუშებში ჰპოვებს ანალოგებს (ჭიჭილეიშვილი 2019:103, ბარამიძე. 2010:17). ამავე სოფელში მცხოვრები ისტორიკოსი ივანე ჯინჭარაძე ჯამეს აშენების თარიღს არ მიიჩნევს სწორად და ამტკიცებს, რომ ჯამე აშენებულია უფრო გვიან ქრისტიანული ეკლესიის ფუნდამენტზე (ექსპედიციის მასალები. აკმ. 23644. ხ.გ.2154).

ვეწვიეთ კვირიკეს წმინდა გიორგის სახელობის ტაძარს, რომელიც განეკუთვნება XIII საუკუნეს. ქართველთა მიერ იყო აშენებული, ოსმალეთის იმპერიის 300 წლიანი ბატონობის ხანაში საძირკვლის დონემდე დაუნგრევიათ. მოგვიანებით მის საძირკველზე ხის პატარა ეკლესია აუშენებიათ. XIX ს. 80-იან წლების დასაწყისში ეროვნებით ბერძენ ხრისტო იოსიფიდის საკუთარი სახსრებით ძველი ეკლესიის საძირკველზე ახალი ქვის ეკლესია აუშენებია და შესაბამისი რელიგიური ატრიბუტებით მოურთავს. საბჭოთა პერიოდში ეკლესიას ფუნქციონერება შეუწყვეტია. 1994 წელს ეკლესია აღადგინეს და დაიწყო ფუნქციონირება, მრევლის მიღება. ამ ტაძრის შესახებ გვესაუბრა აქაური მცხოვრები მიზა ფუტურიდი, რომელიც პატრონობს და ზრუნავს ამ ეკლესიაზე (ექსპედიციის მასალები. აკმ. 23644. ხ.გ. 2154).

22 ივლისს ჩავედით სოფელ ხუცუბანში. ხუცუბანი ისტორიული სოფელია. 1878 წლის 18 იანვარს რუსეთ-ოსმალეთის ომის დროს სოფლის ტერიტორიაზე გაიმართა ბრძოლა რუსეთისა და ოსმალეთის იმპერიების ჯარებს შორის. შევხვდით სოფლის ღვაწლმოსილ ადამიანებს. მათგან ჩავიწერეთ საინტერესო ინფორმაცია სოფლის ისტორიის, იქ არსებული საკულტო დანიშნულების ძეგლებისა და ქობულეთური სამზარეულოს შესახებ. მოვინახულეთ სოფელ ქვედა სამებაში, სასაფლაოსთან ახლოს მდგარი ეკლესიის ნანგრევები. შემორჩენილია მხოლოდ სამხრეთ - დასავლეთი კედლების კუთხე, დასავლეთი და ჩრდილოეთი კედლის ფრაგმენტები. ნანგრევები აღწერა ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორმა მაია ჭიჭილეიშვილმა. მისი ინფორმაციით, ეკლესია წარმოადგენდა მცირე ერთნავიან სამლოცველოს შესასვლელით დასავლეთის მხრიდან. ნაგებია უსწორმასწორო ფორმის ქვებით დუღაბის ფენაზე. კედლის წყობის ხასიათით მე-13 საუკუნის შემდგომ პერიოდს უნდა უკავშირდებოდეს (ჭიჭილეიშვილი. 2019:93). ადგილობრივი მცხოვრების, ისტორიკოსის რევაზ ბასილაძის ინფორმაციით, საყდარი აშენებულია სოფელ სამების შემადღებულ

ადგილას და არის დამაკავშირებელი სხვა სოფლების. აქ დარეკილი ზარი ესმოდა სოფლებს: დაგვას, ბობოყვას, ციხისძირს, კვირიკეს, ხუცუბანს, სოფ. ქობულეთს, გვარას, გელაურას. საყდარის ტერიტორიის ფუნდამენტში ამ ადგილის გასუფთავების დროს ნაპოვნია ქართული ფული. მონეტებზე ვაზის ფოთოლი და ვაზი იყო გამოსახული. ეს იმის მანიშნებელია, რომ საყდარი არის იმ პერიოდის, როცა საქართველოში ვაზი და მეღვინეობა იყო განვითარებული. საყდარი გოგიტიძეების საგვარეულო მიწაზეა აშენებული (ექსპედიციის მასალები. აჭმ. 23644. ხ.ფ. 2154). სალოცავი მეცნიერულად ჯერ-ჯერობით არ არის შესწავლილი.

შემდეგ გავედით სოფელში და მოვინახულეთ ხუცუბნის თაღოვანი ხიდი მდინარე კინტრიშზე, რომელიც აშენებულია 1924 წელს იტალიელი არქიტექტორის აგუსტუ ვერცის მიერ. მას დახმარებას უწევდა მატვედი (მათე) ლაზარაძე სოფელ ახალშენიდან. ხიდი ორთაღოვანია. აგებულია ბაზალტის კვადრებით ცემენტის ხსნარზე. განლაგებულია რთული ფორმის რელიეფზე, ხიდის სიმაღლე წყლის დონიდან 9.3 მეტრია, სიგანე 4.35 მ. 2013 წელს ხიდს ჩაუტარდა სარეკონსტრუქციო - სარეაბილიტაციო სამუშაოები.(ექსპედიციის მასალები. აჭმ. 23644. ხ.ფ. 2154).

ბოლოს ვეწვიეთ ხუცუბნის თეთროსნის ძველი ტაძრის ნანგრევებს და მის მიმდებარედ მდებარე თეთროსანის წმინდა გიორგის ეკლესიას. საყდრის წინამძროლის მამა სერგი გოგოლისაგან ჩავიწერეთ ინფორმაცია თეთროსანის ეკლესიის ისტორიის და დღევანდელი საქმიანობის შესახებ. თეთროსანი ხინოწმინდის საეპისკოპოსოს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანესი კულტურული ცენტრი იყო. თეთროსნის ძველი ტაძარი V-VI საუკუნეებს მიეკუთვნებოდა, ნაგები იყო რიყისა დათლილი ქვებით. თუმცა ამ ტაძრისგან მხოლოდ მცირე ნაშთია შემორჩენილი. თეთროსანი სხვა საკულტო ცენტრებთან ერთად, ქართული მწიგნობრობის განვითარების ერთ-ერთ უძველეს და უმნიშვნელოვანეს ადგილად ითვლება. აქ დიდი სამწერლო, შემოქმედებითი, მხატვრული და მთარგმნელობითი საქმიანობაც იყო გაჩარებული. XVI საუკუნეში გადაუწერიათ „დავითნი“, რომელიც ამჟამად კორნელი კეკელიძის სახელობის ქართულ ხელნაწერთა ინსტიტუტში ინახება. „დავითნი“ ჰქვია ბიბლიის ნაწილს, ლექს-საგალობლების კრებულს, რომელთაც ებრაელთა მეფეს, შემდგომში წმინდანად გამოცხადებულ დავითს მიაწერენ (სურმანიძე. 2007:35). თეთროსანი თავდგირიძრთა სალოცავსა და საძვალეს წარმოადგენდა. XVIII ს. 60-იან წლებში ქობულეთის მიტაცების შემდეგ, თეთროსნის განთქმული ღვთისმშობლის ხატი აკეთის მაცხოვრის ეკლესიაში გადაასვენეს. თვით ტაძარი 1859 წლამდე მოქმედებდა (ჭიჭილეიშვილი. 2019:102).

ადრეული ეკლესიის ნანგრევების გვერდით XX-ს-ის 90- იან წლებში ახალი ეკლესია აშენდა, რომელიც ბაზილიკური ტიპის ნაგებობას წარმოადგენს. ეკლესიაში შავნაბა-დელი ბერები მოღვაწეობენ. თეთროსანის ეკლესიის ეზოში ფუნქციონირებს პურის საცხობი, რომელიც გაიხსნა 2019 წელს. პურის საფუარს ამზადებენ ყურძნის მაჭრისაგან, რომელსაც შეაზელენ

მჭადის ფქვილს. შემდეგ დააყენებენ და გამოაშრობენ. პურს ზელენ გაცეხვილი ხორბალით. მეორე დღეს აცხობენ. დღეში აცხობენ 300-400 პურს და ახდენენ მის რეალიზაციას (ექსპედიციის მასალები. აჭმ. 23644. ხ.ფ. 2154).

ამრიგად, ქობულეთის მუნიციპალიტეტის სოფლებში წყავროკაში, დაგვაში, კვირიკეში და ხუცუბანში ჩატარებული ექსპედიციის შედეგად შეგროვდა 19 ექსპონატი, გაკეთდა მნიშვნელოვანი ჩანაწერები სოფლებისა და გვარების ისტორიის, მუჰაჯირობის, ამ სოფლებში არსებული საკულტო და კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების, ადგილობრივი ტრადიციებისა და სამზარეულოს შესახებ. მუზეუმი შეივსო ახალი ექსპონატებით. მათ შესახებ პერიოდულად მომზადდება პუბლიკაციები.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ანდლულაძე დ, ფრანგიშვილი ვ. მეფუტკრეობა. თბ. 1982
2. ბარამიძე რ. მუსლიმური საკულტო ძეგლები ბათუმში. ბათ. 2010
3. დიასამიძე ბ. ქობულეთის მუნიციპალიტეტის ისტორია V საუკუნიდან XX ს. 20-იან წლებამდე. ბათ. 2019
4. ინტერნეტმასალა <https://feedc.com/post/282021>
5. ინტერნეტმასალა <https://geobeekeepers.ge/index.php?m=177>
6. კახიძე ნ. მაჭახლის ხეობა (ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ნარკვევი). ბათ. 1974
7. ლეკვეიშვილი ს. მოქმედი მართლმადიდებლური ტაძრები აჭარაში. ბათ. 2001
8. სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ. I. ბათ. 2007
9. სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ. II. ბათ. 2009
10. ქართველი ხალხის ეთნოლოგიური ლექსიკონი. აჭარა 2019
11. სურმანიძე რ. თეთროსანი. ბათ. 2007
12. ქობულეთის მუნიციპალიტეტის სოფლებში წყავროკაში, დაგვაში, კვირიკეში, ხუცუბანში 2022 წ. 20-22 ივლისს ჩატარებული ექსპედიციის მასალები. აჭმ. 23644. ხ. ფ. 2154
13. ჭიჭილეიშვილი მ. ქობულეთის მუნიციპალიტეტის კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები. (ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტი. შრომები, ბათ. 2019)

სურ. 1

სურ. 2

სურ. 3

სურ. 4

სურ. 5

სურ. 6

სურ. 7

სურ. 8

სურ. 9

სურ. 10

სურ. 11

სურ. 12

სურ. 13